

حج در نهج البلاغه (۲)
تألیف: رضا کریمی واقف

خانه امن
خدمت به حجّاج
دعوت به حج
دیدار کعبه
دیدار عاشقانه کعبه
رحمت الهی در حج
رفع نیاز مسکن حجاج
روش طواف
زیارت خانه خدا
زیورهای کعبه
سنگهای کعبه
سود بندگی در حج
سیاست در حج
شرایط قربانی
شست و شوی گناهان در حج و عمره
شیطان و حج
طواف
طواف فرشتگان
عبادت در حج
علت انتخاب سرزمین خشک مکه برای خانه خدا
علت ساده بودن بنای کعبه
علوم دینی در حج
عمره
عمره، شست و شو دهنده گناهان
عمره، نابود کننده فقر
غار حرا
فلسفه احرام
قبله مردم
قدمت کعبه
قدمت کعبه و حج
قربانی
کعبه، پناهگاه بیناهان
کعبه، حق واجب دارد
کعبه، در سرزمین بد آب و هوا
کعبه، علم و نشانه اسلام
کعبه، مایه قدرت حکومت اسلامی
کعبه، مرکز اجتماع انسانها
کعبه، مظهر عبودیت و تواضع بندگان
کعبه، وسیله امتحان آدمیان
کعبه، و عداگاه آمرزش الهی
لباس احرام
مراقبت بیگانگان در مراسم حج
مسکن حجاج
منافع حج
نابودی فقر در حج و عمره
وصف حجّاج
وصف سرزمین مکه
وقت کوچ از عرفات

وجوب ادای حق کعبه
وجوب حج
ورود به خانه خدا
وسيله تقرب به خداوند
وظایف امیرالحاج، آموزش حج
وظایف امیرالحاج، رفع نیاز حجاج
وظایف امیرالحاج، تبلیغات حج
وظایف امیرالحاج، بررسی نیاز حجاج
وظایف امیرالحاج، گفتگو با دانشمندان
هروله
همیستگي مسلمانان در حج
یکرنگي در حج

خانه امن

«بَيْتِ الْحَرَامِ... جَعَلَهُ... لِلْعَائِدِينَ حَرَمًا». (خطبه ۱) «خداوند سبحان، کعبه را خانه امن و امان برای پناهندگان قرار داد.» به فرمایش حضرت، خانه کعبه، پناهی امن برای پناهجویان است؛ پناهگاهی امن برای:

- دنیای مشوش و سرگردان از فساد و تباهی.

- جوامع شکست خورده و ظلم زده.

- انسانهای تشنه عدالت و امنیت.

- مردم گرسنه و مظلوم.

- خانواده‌های از هم گسیخته.

- گناهکاران طالب عفو و رحمت.

- مجرمان و توبهکنندگان.

- و...

- و حتی برای گیاهان و حیوانات.

«بَيْتِ الْحَرَامِ... يَا لَهْؤْنَ اِلَيْهِ وَاُوَلِّهِ الْحَمَامَ». (خطبه ۱) «خانه محترم خدا که... مردم همانند کبوتران به آن پناه می‌برند.» کعبه پناهی امن برای مردمان است که بهسان کبوتران بیبناه و بیآشیان، بدان روی می‌آورند، بههمان آرامش، بههمان سکوت.

خدمت به حجاج

«فَأَقِمْ لِلنَّاسِ الْحَجَّ... وَلَا تَحْجُبَنَّ ذَا حَاجَةٍ عَنْ لِقَائِكَ بِهَا». (نامه) (67) پس برای مردم حج را بپادار... و هیچ نیازمندی را از دیدار خود محروم مگردان.»

دعوت به حج

...«حَجَّ بَيْتِهِ الْحَرَامِ... وَ اخْتَارَ مِنْ خَلْقِهِ سُمَاعًا أَجَابُوا إِلَيْهِ دَعْوَتَهُ» (خطبه ۱) (خداوند در میان انسانها، شنوندگانی را برگزید که دعوت او را برای حج اجابت نمایند «حاجیان خانه خدا، دعوتشدگان بیتالله هستند. پول و مال و منال و رابطه و... نمیتواند باعث این سعادت شود.

دیدار کعبه

«بَيْتِهِ الْحَرَامِ... يَرُدُّونَهُ وَرُودَ الْأَنْعَامِ». (خطبه) (1) خانه محترم خدا... که مردم چونان تشنگان بهسوی آن روی میآورند «حاجیان عاشق، برای دیدار خانه حق، اینچنین با شوق و ولع بهسوی آن هجوم میآورند.

- هر زمانی صد بصر میبایدت تا به هر چشمی نگاهی میکنی تا به هر چشمی نگاهی میکنی
- هر بصر را صد نظر میبایدت صد تماشای الهی میکنی

دیدار عاشقانه کعبه

«فَجَعَلَهَا بَيْتَهُ الْحَرَامِ... تَهْوِي إِلَيْهِ ثِمَارُ الْأَفْنَدَةِ». (خطبه ۱۹۲) (پس آن را خانه محترم خویش ساخت که... انسانها بهسوی آن با عشق قلب و میوه دلها روی میآورند «.

رحمت الهی در حج

...«جَعَلَهُ اللَّهُ سَبَبًا لِرَحْمَتِهِ». (خطبه ۱۹۲) (خداوند حج را سبب و وسیلهای برای رحمت خویش قرار داد «. از امام صادق (علیه السلام) نقل شده که فرمودند: روزی شخصی به محضر پدرم وارد شد و گفت: شما خاندان رحمتید که خداوند این ویژگی را به شما عطا فرموده است.

فرمود: آری، ما چنینیم و خدا را بر این نعمت سپاس مینهیم.

و در بیان حضرت امیر مؤمنان در این خطبه، از جمله طرق کسب رحمت الهی، انجام فریضه حج است.

رفع نیاز مسکن حجاج

...«وَمُرُّ أَهْلِ مَكَّةَ أَلَّا يَأْخُذُوا مِنْ سَاكِنِ أَجْرًا». (نامه ۶۷) (و به مردم مکه فرمان ده تا از هیچ زائری در ایام حج اجرت مسکن نگیرند «در این نامه حضرت به فرماندار مکه دستور رسیدگی به امور حج و رفع نیاز فرهنگی و رفاهی حجاج، از جمله رفع نیاز مسکن آنان را صادر میکنند که در آن صریحاً اهل مکه را موظف مینمایند که با تأمین رایگان مسکن حجاج، آنانرا با رویی گشاده بپذیرند که در نتیجه، این فریضه الهی، با تقویت بیشتر و شکوهی فراتر برگزار گردد.

روش طواف

...«يَهْرُؤُا مَنَاكِبَهُمْ دُلًّا يُهْلُونَ لَهُ حَوْلَهُ». (خطبه ۱۹۲) (عاشقان بیتالله... شانههای خود را با فروتنی (در سعی و طواف) میجنبانند و گرداگرد کعبه تهلیل (لا إله إلا الله) بر زبان جاری میسازند «دستور حضرت در این خطبه، طواف کعبه با حالتی خاضعانه و فروتنانه است؛ بهطوریکه حجگزار روحیههای ذلیلانه در برابر عظمت حضرت باریتعالی داشته باشد و در هنگام طواف نیز ذکر الهی و از جمله ذکر «لا إله إلا الله» و شعاع توحید را بر زبان جاری سازد.

زیارت خانه خدا

«وَ كَتَبَ سَبْحَانَهُ عَلَيْنكُمْ وَقَادَتَهُ». «خطبه ۱» (و خداوند سبحان بر همه شما مقرر داشت که به زیارت بیتالله الحرام بروید». و نیز از آن حضرت نقل شده که:

«الْحَاجُّ وَالْمُعْتَمِرُ وَقَدْ لَلَّهُ وَ حَقُّ عَلَيَّاهِ تَعَالَى أَنْ يُكْرِمَ وَفْدَهُ وَ يُجِئُوهُ بِالْمَغْفِرَةِ»؛ «حج و عمره گزار میهمان خداوندند و بر خداوند است که میهمانش را گرامی بدارد و از او با غفران خویش پذیرایی نماید.» (بحار الانوار، ج ۹، ص ۸)

زیورهای کعبه

«... وَ كَانَ حَلِيُّ الْكَعْبَةِ فِيهَا يَوْمَئِذٍ فَتَرَكَهُ اللَّهُ عَلَيَّ حَالِهِ... فَأَقْرَهُ حَيْثُ أَقْرَهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ». «حکمت ۲۷۰» (و اما زیورهای کعبه، امالی بودند که خداوند آنرا به حال خود گذاشت، تو نیز آنرا به حال خود و اگذار، همانطور که خدا و پیامبرش آنرا به حال خود و اگذارند. «حضرت بیان فوق را زمانی ایراد فرمودند که از وی در مورد مصرف زیورهای کعبه توسط خلیفه دوم سؤال شد و ایشان در پاسخ آنرا جایز ندانستند و او (خلیفه) نیز از مصرف آنها منصرف شد و زیورهای کعبه را به حال خود گذاشت.

سنگهای کعبه

«أَحْجَارٌ لَا تُضَرُّ وَ لَا تَنْفَعُ وَ لَا تُبْصِرُ وَ لَا تَسْمَعُ». (خطبه ۱۹۲) (سنگهای کعبه، کهنه‌زیان میرسانند و نه نفعی دارند، نهمیبینند و نه میشوند. «حضرت در ادامه خطبه میفرمایند: خداوند همین سنگها را با این خصوصیات، در شکل بیتالله الحرام، وسیله امتحان آدمیان ساخت.

- مرکلوخ کعبه را چون قبله کرد کعبه مردان نه از آب و گل است کعبه مردان نه از آب و گل است
- خاک مردان باش ای جان در نبرد طالب دل شو که بیتالله دل است طالب دل شو که بیتالله دل است

مولوی» «وَ لَوْ كَانَ... الْأَحْجَارُ الْمَرْفُوعُ بِهَا بَيْنَ زُمْرَةِ حَضْرَاءَ وَ يَأْفُوتَةَ حَمْرَاءَ وَ نُورَ وَ ضِيَاءَ لَخَفَّفَ ذَلِكَ مُصَارَعَةَ الشُّكِّ فِي الصُّدُورِ وَ لَوْضَعَ مَجَاهِدَةً إِبْلِيسَ عَنِ الْقُلُوبِ». «خطبه ۱۹۲» (و اگر... سنگهای کعبه از زمره سبز و یاقوت سرخ و دارای نور و روشنایی بودند، دلها دیرتر به شک و تردید میرسیدند و تلاش شیطان بر قلبها کمتر اثر میگذاشت. «بیان حضرت در این است که سادگی خانه کعبه، آلیههای ظاهرپذیری و بندگی پوچ را از بین میبرد، چه بسا که شکوه و عظمت ظاهری کعبه مانند قصر پادشاهان، آنان را به عبادتی بیمحتوا سوق دهد؛ چرا که توجه به قدرتهای طاغوتی و قصرهای رفیع زورمداران، یک اقدام شیطانی و یک وسوسه اهریمنی و یک رویکرد شیطانی است. و عبادت خداوند نه برای شکوه خانهاش، که برای عظمت و جلال خود اوست. و این وسیله امتحانی میبایست اینچنین سخت باشد تا آزمون بندگان بهدرستی صورت پذیرد.

سود بندگی در حج

«وَ اخْتَارَ مِنْ خَلْقِهِ... يُحْرَزُونَ الْأَرْبَاحَ فِي مَجَرِّ عِبَادَتِهِ». «خطبه» (1 دعوت شوندگان حج بیتالحرام... سودهای فراوان در این تجارتگاه عبادت و بندگی خداوند بهدست میآورند.»

سیاست در حج

«فَإِنَّ عَيْنِي بِالْمَعْرَبِ كَتَبَ إِلَيَّ يُعَلِّمُنِي أَنَّهُ وَجَّهٌ إِلَيَّ الْمَوْسِمِ أَنْاسٌ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ الْعُمِّيِّ الْقُلُوبِ... فَأَقَمَّ عَلَيَّ مَا فِي يَدَيْكَ قِيَامَ الْحَازِمِ الصَّلِيبِ». «نامه ۳۳» (خبرگزاری من در مغرب (شام) به من خبر داده است که گروهی کوردل و... از اهل شام (مأموران معاویه) بهسوی مراسم حج (به قصد توطئه) گسیل شده‌اند... پس در اداره امور خود هوشیار و سرسخت، استوار (و مراقب) باش. «بیان حضرت در این است که نسبت به توطئه دشمنان اسلام، حتی در ایام عبادت حج نباید بی تفاوت بود و از آنجا که خود این مراقبت دشمنان، یک امر سیاسی جدی است، ورود سیاست در امر حج و مراقبت و افشای توطئه سیاسی دشمنان اسلام مورد تأکید آن امام همام است.

امام خمینی (قدس سره) میفرماید:

«اهمیت بعد سیاسی حج کمتر از بعد عبادی آن نیست، بعد سیاسی علاوه بر سیاستش، خودش عبادت است.» (فصلنامه «میقات حج»)

شرایط قربانی

«وَمِنْ ثَمَامِ الْأَضْحِيَّةِ اسْتِشْرَافُ أُذُنِهَا وَ سَلَامَةُ عَيْنِهَا». (خطبه) (53 کمال قربانی در این است که گوش و چشم آن سالم باشد). حضرت در این خطبه به چند شرط از شرایط قربانی اشاره میکند و آنها عبارتند از اینکه: در سن خاصی باشد، سالم باشد، پیر نباشد، ناقصالعضو نباشد، چشمش سفید نشده باشد، کوری یا لنگی نداشته باشد، دم‌بریده، گوش‌بریده، شاخ شکسته از داخل نباشد، لاغر نباشد، خصی نباشد، بیضه آن کوبیده نباشد، در اصل خلقت بی‌دم و نر آن بیبیضه نباشد.

شست و شوی گناهان در حج و عمره

«وَحَجُّ النَّبِيِّ وَ اعْتِمَارُهُ... يَرْحَضَانِ الدَّنْبَ». (خطبه ۱۱۰) (حج و عمره بیت‌الله الحرام... شست و شو دهنده گناهان هستند و نیز از امام صادق (علیه السلام) است که فرمودند: «مِنْ الْحُجَّاجِ... صَيْفٌ يَخْرُجُ مِنْ دُنُوبِهِ كَهَيْئَةِ يَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ»؛ «از حاجیان گروهی هستند که در بازگشت... از گناه خارج میشوند؛ مانند زمان تولد از مادرشان (پاک میگردند)». (کافی، ج ۴، ص ۲۵۳).

- بیا ای دل خدا را جستجو کن گناهان تمام عمر خود را گناهان تمام عمر خود را
- گل توحید را برگیر و بو کن بیا با آب زمزم شست و شو کن

شیطان و حج

«وَلَوْ كَانَ... الْأَحْجَارُ الْمَرْفُوعُ بِهَا بَيْنَ زُمْرَةِ حَضْرَاءَ... لَوْضَعُ مُجَاهِدَةَ إِبْلِيسَ عَنِ الْقُلُوبِ وَ لَنَفَى مُعْتَلَجَ الرَّيْبِ مِنَ النَّاسِ». (خطبه ۱۹۲) (اگر (ساختمان کعبه ساده نبود)... تلاش شیطان بر قلبها کمتر اثر می‌گذاشت و وسوسه‌های پنهانی او در مردم کارگر نبود). شیطان همواره سعی در تشکیک در قلوب اهل ایمان دارد، از آنجا که خانه خدا نیز برای امتحان و آزمایش بندگان بنا شده است، این وسیله امتحان میبایست هر چه ممکن است مؤثر و فعالیت شیطان در اطراف خانه توحید بیش از سایر نقاط باشد، تا آنکه ایمانشان ضعیف و دنباله‌رو شیطان هستند و خدا را فراموش میکنند، از اهل ایمان راستین جدا گردند. اما در این حرم امن، چنان روح توحید حاکم می‌گردد و لطف و رحمت خداوند چنان تبلور مییابد که شیطان را عاجز میکند.

پیامبر (صلي الله عليه وآله) فرمود: هیچ روزی شیطان کوچکتر و خردتر و زبونتر و خشمگینتر از روز عرفه دیده نشده است و این نیست مگر به اینجهت که مهربانی و گذشت و آمرزش خدا گناهان بزرگ را مورد عفو و غفران قرار میدهد.

طواف

«... يَهْرُؤُوا مَنَاقِبَهُمْ دُلًّا يُهْلُونَ لَهُ حَوْلَهُ». (خطبه ۱۹۲) (عاشقان بیت‌الله الحرام،... شانهای خود را باخضوع و فروتنی (در سعی و طواف) می‌جنبانند و گرداگرد کعبه‌تهلیل (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) را بر زبان جاری می‌سازند). امام خمینی (رحمه الله): «در طواف حرم خدا که نشانه عشق به حق است، دل را از دیگران تهی کنید، دقت کنید به معانی.» (فصلنامه «میقات حج»، ش ۳)

- عاشقان اول طواف کعبه جان کرده‌اند پیش کعبه گشته چون اراکین زمین بوس از نیاز پیش کعبه گشته چون باران زمین بوس از نیاز
- پس طواف کعبه تن فرض فرمان دیده‌اند و آسمان را در طوافش هفت دوران دیده‌اند

طواف فرشتگان

«وَ اخْتَارَ... تَشَبَّهُوا بِمَلَائِكَتِهِ الْمُطِيفِينَ بَعْرَثِهِ». (خطبه ۱) «(دعوت شونندگان حج بیتالحرام... همانند فرشتگانی میشوند که بر گرد عرش الهی طواف میکنند)».

عبادت در حج

«... يُحْرَزُونَ الْأَرْبَاحَ فِي مَنَجَرِ عِبَادَتِهِ». (خطبه ۱) «(دعوت شونندگان حج بیتالحرام... سودهای فراوان در این تجارتگاه عبادت الهی بهدست میآورند)» (سراسر اعمال حج عبادت است، نیت اجرای مناسک حج توسط حجاج انجام عبادت خداوند است، و به فرمایش حضرت، در این بازار، هر چه سود است که سودهای کلانی هم هست، از جهت عبادت اوست. و حج معاملهای است با خداوند، که سودهای سرشار این بازار تنها با عبادت بهدست میآید.

علت انتخاب سرزمین خشک مکه برای خانه خدا

«وَلَوْ أَرَادَ سُحْبَانُهُ أَنْ يَضَعَ بَيْتَهُ الْحَرَامَ وَ مَشَاعِرَهُ الْعِظَامَ بَيْنَ جَبَاتٍ وَ أَنْهَارٍ... لَكَانَ قَدْ صَعَرَ قَدْرُ الْجَزَاءِ عَلَيَّ حَسَبَ ضَعْفِ الْبَلَاءِ». «...خطبه ۱۹۲» (و اگر خداوند، بیتالله الحرام و مکانهای مراسم حج را در میان باغها و نهرها و سرزمینهای سبز و هموار و پردرخت و میوه و مناطق آباد قرار میداد، بهمان اندازه پاداش آن سبکتر بود، بر حسب اینکه آزمایش و امتحان آن سادهتر بود) «قرآن از زبان حضرت ابراهیم(علیه السلام) میفرماید: {رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ دَرِّيئِي بَوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَ ارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ}؛ «پروردگارا! من بعضی از فرزندانم را (اسماعیل و آنانکه از او بههم خواهند رسید) در وادی و درهای بیکشت و زرع (در اثر بیآبی) نزد خانه محترم تو، سکونت دادم. پروردگارا! تا نماز بپا دارند. پس دلهای پاره‌ای از مردم را بهسوی آن مایل بگردان (برای حج) و ایشان را از انواع میوهها روزی ده شاید که تو را شاکر باشند.» (ابراهیم 37):

علت ساده بودن بنای کعبه

«وَلَوْ كَانَ الْأَسَاسُ الْمَحْمُولُ عَلَيْهَا وَ الْأَحْجَارُ الْمَرْفُوعُ بِهَا بَيْنَ زُمُرَّةٍ خَضْرَاءَ وَ يَافُوْتَةٍ حَمْرَاءَ وَ نُورٍ وَ ضِيَاءٍ لَخَفَّفَ ذَلِكَ مُصَارَعَةَ النَّكِّ فِي الصُّدُورِ وَ لَوَضَعَ مُجَاهِدَةً إِبْلِيسَ عَنِ الْقُلُوبِ». (خطبه) «(192) و اگر پایهها و بنیان کعبه و سنگهایی که در ساختمان آن بهکار رفته است، از زمرّد سبز و یاقوت سرخ و دارای نور و روشنایی بود، دلها دیرتر به شك و تردید میرسیدند و تلاش شیطان بر قلبها کمتر اثر میگذاشت.»

علوم دینی در حج

«فَأَقَمَ لِلنَّاسِ الْحَجَّ... فَأَقَمْتُ الْمُسْتَقْتَبِي وَ عِلْمَ الْجَاهِلِ وَ ذَاكِرَ الْعَالِمِ». (نامه ۶۷) «(پس در حج، فتواها را به پرسشکنندگان ابلاغ کن و ناآگاهان را آموزش بده و با دانشمندان به گفتگو پرداز) «تعلیم و تعلم زمان و مکان خاص ندارد، اولیای الهی حتی در صحنه جنگ، این مهم را به شیعیان خود آموختند. در این فرمایش علی(علیه السلام) ترویج و توجه به آموزش علوم دینی در حج را طی نامه‌ای به فرماندار منصوب خود در مکه فرمان میدهند.

حضرت امام خمینی(رحمه الله) در توصیه‌های به علما میفرماید:

«به روحانیون محترم عرض میکنم که علاوه بر آنکه مسائل را بهطور وضوح که هممکس بفهمد، در جلسات متعدد به گروه خود یاد دهید، در وقت اعمال آنان نیز مواظب آنها باشید و آنها را هدایت فرمایید.» (فصلنامه میقات حج، ش ۲۲)

عمره

«إِنَّ أَفْضَلَ مَا تَوَسَّلَ بِهِ الْمُتَوَسِّلُونَ إِلَى اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَ حَجُّ الْبَيْتِ وَاعْتِمَارُهُ». (خطبه ۱۱۰) (بهترین وسیله تقرب به خداوند سبحان (ده چیز، از جمله) ... حج و عمره بیتالله الحرام است.» در این خطبه که به خطبه دیباج نیز مشهور است، حضرت در کنار حج، عمره را نیز بهترین وسیله توسل به خداوند متعال برمی‌شمارند.

عمره، شست و شو دهنده گناهان

«وَحَجُّ الْبَيْتِ وَاعْتِمَارُهُ... يَرْحَضَانِ الدَّنْبَ». (خطبه ۱۱۰) (حج و عمره بیتالحرام... شست و شو دهنده گناهان هستند.)

- عمره کردی، عمر باقی یافتی عمره کردی، عمر باقی یافتی
- صاف گشتی بر صفا بشتافتی

عمره، نابود کننده فقر

«حَجُّ الْبَيْتِ وَاعْتِمَارُهُ فَإِلَهُمَا يَنْفِيَانِ الْفَقْرَ». (خطبه ۱۱۰) (حج و عمره بیتالله الحرام نابود کننده فقر هستند.) در این بیان حضرت، در کنار حج، عمره نیز میتواند رونقبخش امور اقتصادی و نابود کننده فقر مسلمانان و جوامع اسلامی باشد که این مهم در اثر اطلاع مسلمین از حال یکدیگر و یا در اثر تجارت و در نتیجه افزایش تولید و در اثر توزیع ثروت به دست میآید.

غار حرا

«وَلَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) يُجَاوِرُ فِي كُلِّ سَنَةٍ بَحْرَاءَ فَأَرَاهُ وَ لَا يَرَاهُ غَيْرِي». (خطبه ۱۹۲) «همانا پیامبر (صلي الله عليه وآله) چند ماه از سال را در غار حرا می گذراند، تنها من او را مشاهده می‌کردم و جز من کسی او را نمی‌دید.» (بیان حضرت در این خطبه، دل‌بستگی و وابستگی ایشان به پیامبر (صلي الله عليه وآله) و تربیت او در دامان آن حضرت است. هر چند که اشاره ایشان به حرا و غار حرا که محل اعتکاف حضرت رسول (صلي الله عليه وآله) بوده است به جهت شرح اوصاف این مهبط وحی نبوده، لیکن این بیان حضرت میرساند که امیر مؤمنان (علیه السلام) در دوران جوانی به همراه پیامبر عظیم‌الشأن به غار حرا میرفته است که این نشان از عظمت مولا و اوج نزدیکی او به رسول گرامی اسلام است که راه در خلوت‌نگه آن عزیز داشته است.

فلسفه احرام

«... قَدْ نَبَّؤُوا السَّرَائِيلَ وَرَأَوْا ظُهُورَهُمْ». (خطبه ۱۹۲) (روی آورندگان به سوی بیتالله الحرام... لباسهای خود را (که نشانه شخصیت هر فرد است) در آورند و پشت سر اندازند «يَكُ اِعْمَالُ وَ مَنَاسِكُ حَجِّ، دَارِي رَمُوزٍ وَ اسْرَارِي» است و در این میان احرام آغاز راه است و از فلسفه‌های پوشیدن لباس احرام، جدا شدن از لباسهایی است که انسانها را از یکدیگر جدا می‌سازند، لباسهایی که بعضاً هر کدام نشان از قوم، کشور، نژاد، شخصیت، ثروت، مقام و موقعیت هر فرد دارد. در احرام، حج‌گزار به دور از منیتهای دنیوی، همرنگ و هم‌لباس با دیگر انسانها، راه خدا و خدایی شدن را برمیگزیند.

قبله مردم

«بَيْتِهِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلَهُ قِبْلَةً لِلْأَنَامِ». (خطبه) «1) همانا کعبه خانهای است که خداوند آنرا قبله‌گاه انسانها قرار داد.» (بیش از یک میلیارد مسلمان جهان در هر نقطه عالم، با هر رنگ و نژاد و یا قومیت و زبان و در هر پست و مقام و با هر مقدار مال و منال، یک هدف دارند، یک قبله می‌شناسند و تنها به یک سمت نماز می‌گزارند، و آن نقطه‌ای است که خداوند آنرا تعیین کرده و تمامی انسانها را به سوی آن خوانده است.

قدمت کعبه

«أَنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ اخْتَبَرَ الْأَوَّلِينَ مِنْ لُدُنْ أَدَمَ (عليه السلام)... بِأَحْجَارٍ... فَجَعَلَهَا بَيْتَهُ الْحَرَامَ». «خطبه ۱۹۲» (همانا خداوند سبحان آزمایش کرد انسانها را از آدم (عليه السلام)... با سنگهایی... که آنرا خانه محترم خود قرار داد.» در این خطبه، بنای کعبه و قدمت آن قبل از حضرت آدم (عليه السلام) و فرزندانش بیان گردیده است. قرآن میفرماید: {إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ}؛ {اولین خانه‌ای که برای انسانها نهاده شد همان خانه‌ای است که در مکه است. خانه‌ای مبارک و فرخنده که مایه هدایت برای جهانیان است.} (ال عمران: ۹۶)

قدمت کعبه و حج

«فَجَعَلَهَا بَيْتَهُ الْحَرَامَ... ثُمَّ أَمَرَ أَدَمَ وَوَلَدَهُ أَنْ يَتَّبِعُوا أَعْطَافَهُمْ نَحْوَهُ». (خطبه ۱۹۲) (سپس آدم و فرزندانش را فرمان داد که بهسوی کعبه بازگردند. «فرشتگان پس از حج آدم (عليه السلام) به استقبالش آمده، عرض کردند: «یا آدم بَرِّ حَجِّكَ، طِفُّ، فَقَدْ طَفْنَا بِالْقِيَامِ»؛ «ای آدم، نیک و پذیرفته باد حج تو، طواف کن که ما نیز دو هزار سال پیش از تو طواف کردیم». (فصلنامه «میقات حج»، ش ۲۵، ص ۱۲)

قربانی

«وَمِنْ تَمَامِ الْأَضْحِيَّةِ اسْتَبْشَرَافُ أُذُنَيْهَا وَ سَلَامَةٌ عَيْنَيْهَا». (خطبه ۵۳) از نشانه‌های کمال قربانی آن است که گوشش صاف و بلند و چشمش سالم باشد. «حضرت در این خطبه به بیان احکام قربانی و شرایط آن پرداخته‌اند. قربانی از ماده «قرب» به معنای نزدیکی به خداوند است. حجزار خانه توحید با انجام این فریضه، امیال حیوانی خود را قربانی میکند.

و نیز آنحضرت میفرماید: «الصَّلَاةُ قُرْبَانٌ كُلُّ تَقِيٍّ»؛ «نماز قربانی و موجب نزدیکی هر انسان با تقوا به خداوند است.» (حکمت ۱۳۶)

کعبه، پناهگاه بی پناهان

«جَعَلَهُ (سُبْحَانَهُ)... لِلْعَائِدِينَ حَرَمًا». (خطبه ۱) (خداوند سبحان... (کعبه را خانه امن برای پناهندگان قرار داد.» در میان علمای شیعه حکمی است که در آن اتفاق نظر وجود دارد و آن این است که چنانچه مجرمی، به حرم پناهنده شود، در داخل حرم نمیتوان او را قصاص کرد و یا بر او حد جاری ساخت. او در امان است، مگر اینکه از لحاظ غذا و آب در مضیقه و سختی قرار گیرد و ناگزیر شده، از حرم خارج گردد. قرآن میفرماید: {وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا}؛ «هرکس وارد آنجا (حرم) شود، در امنیت است.» (فصلنامه «میقات حج»، ش ۸، ص ۴۴)

کعبه، حق واجب دارد

«...فَرَضَ حَقَّهُ». (خطبه ۱) (خداوند سبحان)... ادای حق کعبه را واجب گردانید. «کعبه، این خانه محترم خداوند، بهفرمایش حضرت، بر مردمان حق واجبی دارد که باید ادا شود. و حق آن، احترام کردن، حفظ حرمت، روی آوردن به آن، طواف و حج باشکوه است.

کعبه، در سرزمین بد آب و هوا

«بَيْتُهُ الْحَرَامَ... ثُمَّ وَضَعَهُ بِأَوْعَرِ بَقَاعِ الْأَرْضِ حَجْرًا». (خطبه ۱۹۲) (خطبه ۱۹۲) خانه محترم خداوند که آن را در سنگلاخترین مکانها و بیگیا‌هترین زمینها و تنگترین دره‌ها و میان کوه‌های خشن و سنگریز‌های فراوان و چشمه‌های کم آب و آبادی‌های از هم دور، قرار داد. «امیرمؤمنان (عليه السلام) راز قرار گرفتن کعبه در این سرزمین خشک و کم آب و علف را وجود سختی‌های سفر و وسیله‌های قویتر برای آزمایش و امتحان بندگان بر می‌شمارند.

کعبه، علم و نشانه اسلام

«جَعَلَهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى لِبِلَاسْلَامٍ عَلَمًا». (خطبه ۱) (خداوند سبحان، کعبه را برای اسلام، نشانه گویا قرار داد). «خداوند، کعبه را نشانه و پرچم اسلام قرار داد؛ پرچمی که همواره میبایست برافراشته بماند و درفش هر مکتب و هر ملت هرچه مستحکمتر باشد، نشان از استحکام و برقراری صاحب آن علم دارد و کعبه باشکوهترین پرچم در جهان است.

کعبه، مایه قدرت حکومت اسلامی

«وَاللَّهِ اللَّهُ فِي بَيْتِ رَبِّكُمْ... فَإِنَّهُ إِنْ تُرِكَ لَمْ تُنَظَرُوا). «(نامه ۴۷)» (خدارا، خدارا دربار هکعبه... کهاگر ترکشود و خلوتگردد، مهلتداده نمیشوید». از مهمترین رموز و آثار کعبه، نقش آن در استحکام و اقتدار اسلام و حکومت اسلامی است و در اهمیت آن همین بس که حضرت این بیان را در بستر شهادت به حسنین (علیهما السلام) و در وصیت خود ایراد فرمودند

کعبه، مرکز اجتماع انسانها

«فَجَعَلَهَا بَيْتَهُ الْحَرَامَ... فَصَارَ مَثَابَةً لِمُنْتَجِعِ أَسْفَارِهِمْ). «(خطبه ۱۹۲)» (پس خداوند کعبه را مرکز اجتماع... سر منزل و مقصود سفرها گردانید). «حضرت آیتالله خامنه‌ای مدّ ظلّه العالی: «حج يك مركز اجتماع است؛ چرا که خداوند متعال میتوانست برای زیارت خانه خدا تمام دوره سال را بگذارد. اگر فقط رفتن و دور خانه خدا طواف کردن و حال و توجه پیدا کردن بود، چه لزومی داشت که همه مردم دنیا موظف باشند که در يك روز و در يك مقطع زمانی و در روزهای مشخصی خانه خدا را زیارت کنند.» (فصلنامه «میقات حج»، ش 4)

کعبه، مظهر عبودیت و تواضع بندگان

«بَيْتِهِ الْحَرَامَ... جَعَلَهُ سُبْحَانَهُ عِلْمًا لِمَنْ تَوَاضَعُوا لِعِظَمِهِ). «(خطبه ۱)» (کعبه، این قبله مسلمانان جهان، در تمام لحظات سال، شاهد سجود و خضوع بندگان در برابر عظمت و عزت خالق بیهمتای عالم است). «کعبه محور طواف حجگزارانی است که همساله شکوه بندگی و اطاعت محض را در برابر تنها شایسته بندگی، به نمایش میگذارند.

کعبه، وسیله امتحان آدمیان

«أَنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ اخْتَبَرَ الْأَوَّلِينَ مِنْ لُدُنِ آدَمَ (عليه السلام) إِلَى الْآخِرِينَ مِنْ هَذَا الْعَالَمِ بِأَحْجَارٍ... فَجَعَلَهَا بَيْتَهُ الْحَرَامَ». (خطبه ۱۹۲)» (همانا خداوند سبحان، انسانهای پیشین از آدم (علیه السلام) تا آیندگان این جهان را... به وسیله بیتالله الحرام آزمایش کرد). «پس، بنای کار بر آزمایش انسانها بوده است؛ آزمایشی سخت و دشوار.

در حدیث آمده است:

«وَهَذَا بَيْتٌ اسْتَعْبَدَ اللَّهُ بِهِ خَلْقَهُ لِيُخْتَبَرَ طَاعَتَهُمْ فِي إِيْتَانِهِ، فَحَتُّهُمْ عَلَي تَعْظِيمِهِ وَ زِيَارَتِهِ»;

«این خانهای که خلق را از رهگذران به عبادت فراخواند تا طاعت آنانرا در آمدن بهسوی آن بیازماید، لذا آنان را به بزرگداشت این خانه واداشته است.» (بحار، ج ۹۹، ص ۲۹).

کعبه، وعدگاه آمرزش الهی

«بَيْتِهِ الْحَرَامَ... يَبْتَدِرُونَ عِنْدَهُ مَوْعِدَ مَغْفِرَتِهِ». (خطبه)» (1) دعوت شوندگان حج بیتالله الحرام... بهسوی وعدگاه آمرزش الهی میشتابند.»

لباس احرام

... «فَذُ نَبْدُوا السَّرَائِيلَ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ». (خطبه ۱۹۲) «عاشقان بیتالله... (هنگام احرام) لباسهای خود را که نشانه شخصیت هر فرد است در آوردند و پشت سراندازند «حاجی در میقات، بایرون کردن لباسهای شخصیتی خود، لباس احرام را که عبارت از دو تکه پارچه ساده و ندوخته است، بر تن میکند و با گفتن لبیک، مُحرم میگردد.

مراقبت بیگانگان در مراسم حج

«فَإِنَّ عَيْنِي بِالْمَعْرَبِ كَتَّبَ إِلَيَّ يُعَلِّمُنِي أَنَّهُ وَجَّهٌ إِلَيَّ الْمَوْسِمِ أَنْاسٌ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ الْعُمِّيِّ الْقُلُوبِ... فَأَقَمْتُ عَلَيَّ مَا فِي يَدَيْكَ قِيَامَ الْحَازِمِ الصَّلَيبِ». (نامه ۳۳) (مأمور و گزارشگر من خبر داده است که گروهی از کوردلان و... از اهل شام (بهقصد توطئه (بهسوی مراسم حج در مکه روی آوردهاند... پس در اداره امور خود هشیار و سرسخت و استوار (مراقب) باش «همواره در طول تاریخ اسلام، این مکتب آسمانی مورد تاخت و تاز دشمنان بوده است. از همان آغاز که اسلام پدید آمده، دشمنان سرسخت آن نیز ظاهر شدند و در برابر آن صفآرایی کردند. آنان هر فرصتی را برای ضربه زدن به این دین حنیف از دست نمیدهند. و در این میان هر ارزشی که در اسلام مهمتر باشد بیشتر مورد هجوم قرار میگیرد. و از آن جمله است کعبه و حج و این مراسم عظیم عبادیسیاسی.

و بر مسلمانان است که مراقب فعالیت دشمنان در این اجتماع پرشکوه باشند.

حضرت امیر مؤمنان (علیه السلام) نیز دقیقاً به این امر مهم توجه داده و والی مکه را از توطئه بیگانگان و جاسوسان معاویه هشیار و دستور مراقبت بیشتر به وی را صادر می کنند.

مسکن حجاج

... «وَمُرُّ أَهْلِ مَكَّةَ أَلَا يَأْخُذُوا مِنْ سَاكِنِ أَجْرًا». (نامه ۶۷) (و به مردم مکه فرمان بده تا از هیچ زائری در ایام حج اجرت مسکن نگیرند «حضرت با توجه به لزوم رفع نیازمندیهای حجاج و از همه مهمتر نیاز مسکن آنان، طی فرمان فوق که به قثمین عباس، فرماندار منصوب خود در شهر مکه صادر مینمایند، لزوم تأمین مسکن حجاج را از طریق مردم مکه بهصورت رایگان بیان میکنند.

منافع حج

... «يُحْرَزُونَ الْأَرْبَاحَ فِي مَجَرِّ عِبَادَتِهِ». (خطبه ۱) (دعوت شوندگان حج بیتالله الحرام... سودهای فراوان در این بازار عبادت الهی به دست میآورند «به فرمایش حضرت، حج سودها و منافع بسیاری دارد؛ سودهای دنیوی و سودهای اخروی که حضرت در این بیان سودهای اخروی در بازار عبادت الهی را که نصیب حجگزار میگردد، یاد آورد میشوند.

نابودی فقر در حج و عمره

«حَجُّ الْبَيْتِ وَاعْتِمَارُهُ فَإِنَّهُمَا يَنْفِيَانِ الْفَقْرَ». (خطبه ۱۱۰) (حج و عمره خانه خدا، نابودکننده فقر هستند «. نابودی فقر که نتیجه رونق اقتصادی يك جامعه و ایجاد زمینهای رفاه و بینایی مردم است، از آثار دنیوی حج و عمره شمرده شده است.

وصف حجاج

... «تَهْوِي إِلَيْهِ ثَمَارُ الْأَفْيِدَةِ». (خطبه ۱۹۲) «عاشقان بیتالله... بهسوی کعبه با عشق قلب و میوه دلها روی میآورند «این فرمایش حضرت برگرفته از آن دعای ابراهیم خلیل است که در سوره ابراهیم آیه ۳۷ آمده است که از خداوند چنین میخواهد: {رَبَّنَا... فَاجْعَلْ أَفْتِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ}; «خدایا! دلها را بهسوی آن متوجه گردان که هوای آن را در سر بپرورند...» «يَتَّبِعُونَ عِنْدَهُ مَوْعِدَ مَعْفَرَتِهِ». (خطبه ۱) (دعوت شوندگان حج بیتالله الحرام... بهسوی و عدهگاه آمرزش الهی میشتابند و از هم پیشی میگیرند «در این بیان،

حضرت علاوه بر اینکه بیتالله را محل غفران الهی میخواند، حجاج خانه خدا را محتاج و طالب و حتی حریص آمرزش الهی شمرده، آنان را برای وصول به این وعده شتابان و مشتاق میدانند.

«...يُحْرَزُونَ الْأَرْبَاحَ فِي مَجَرِّ عِبَادَتِهِ». «خطبه ۱» (دعوتشوندگان به حج بیتالحرام... سودهایی فراوان در این تجارتگاه عبادت الهی بهدست میآورند «حجاج خانه خدا به بازار میروند و معاملهای را انجام میدهند؛ معاملهای که در آن خسران و ضرر نیست، تجارتی که سودهایی فراوان دارد. بازار آن، تجارتگاه عبادت خداوند؛ یعنی مکه و حج است. بندگی و عبادت میدهند و غفران و جنت خداوند میخرند.

«يَهْرُؤُوا مَنَاقِبَهُمْ دَلَالًا». (خطبه ۱۹۲) عاشقان بیتالله الحرام... شانهایی خود را با خضوع و فروتنی میجنبانند (در سعی و طواف «حالت ذلت و فروتنی حجاج در برابر حق، که اوج نمادین آن در هروله پدیدار میگردد، نشان از تواضع آنها در برابر خالق بیهمتا در کل اعمال حج و سپس در تمامی افعال زندگی دارد.

«يُهْلُونَ لَهُ حَوْلَهُ». «خطبه ۱۹۲») عاشقان بیتالله الحرام) گرداگرد کعبه، تهلیل (لا إله إلا الله) را خالص برای خداوند بر زبان جاری میسازند «حجاج خانه خدا در این بیان حضرت: «بر گرد خانه خداوند طواف میکنند». در طواف و جشن نیتی لله و خالص دارند. آنان ذکر توحید و یگانگی خدا را بر زبان و در دل جاری میسازند.

«وَقَفُوا مَوَاقِفَ أَنْبِيَائِهِ». «خطبه ۱») (دعوت شوندگان به خانه خدا کسانی هستند که) پای بر جایی پا و جایگاه پیامبران الهی مینهند «پا جایی پای انبیا گذاردن و در مقام آنها ایستادن، بهمعنای پیروی از انبیای الهی است که هرکدامشان در این وادی عشق، حج خانه کردهاند. و حاجی در این مکان، حرکت در مسیر آنها و پیروی آنان را در نظر دارد.

«وَيَرْمُونَ عَلَيَّ أَقْدَامَهُمْ شَعْنًا غُبْرًا لَهُ». (خطبه ۱۹۲) عاشقان بیتالله الحرام) در اطراف خانه خدا طواف میکنند، در حالیکه موهایشان آشفته و بدنهایشان پر گرد و غبار است «شیفتگان خانه مقصود، بهمحض دیدار کعبه، سر از پا نشناخته، به عشق معبود، با همان سر و وضع بهم ریخته هر مسافر خسته، با جانی تازه و فراموش از رنج سفر، بهسوی بیتالله الحرام میشتابند.

«تَسْبَهُوا بِمَلَائِكَتِهِ الْمُطِيفِينَ بِعَرْشِهِ». (خطبه ۱) دعوت شوندگان حج بیتالحرام مانند فرشتگانی میشوند که بر گرد عرش الهی طواف میکنند «حجاج خانه خدا، در طوافشان، بسان فرشتگانی میگردند که با تمام وجود و از روی اخلاص تمام و صفای دل، بر گرد خانه حق میگردند.

- عاشقان اول طواف کعبه جان کردهاند پیشکعبه گشته چون باران زمین بوس از نیاز در طواف کعبه جان ساکنان عرش را در طواف کعبه جان ساکنان عرش را
- پس طواف کعبه تن فرض فرمان دیدهاند و آسمان را در طواف هفت دوران دیدهاند چون حلی دلبران در رقص و افغان دیدهاند چون حلی دلبران در رقص و افغان دیدهاند

(خاقانی) «وَشَوَّهُوا بِإِعْقَاءِ الشُّعُورِ مَحَاسِنَ خَلْقِهِمْ». (خطبه ۱۹۲) عاشقان بیتالله... بر اثر اصلاح نکردن موهای سر، قیافه زیبایی خود را به زشتی گراییدهاند «امیر مؤمنان در این خطبه که به «خطبه قاصعه» نیز مشهور است، مواردی از توصیف حجاج را بیتوجهی به وضعیت آراستگی ظاهری در اثر از خود بیخود شدن آنان هنگام دیدار خانه خدا، برمی شمارد.

حجاجی که در اثر راه طولانی و سفری سنگین و سخت با وضعیت ظاهری پریشان به محض دیدار کعبه، با همان شکل آشفته، بهسوی خانه دوست هجوم میآورند.

«بَرُّوْنَهُ وَرُودَ الْأَنْعَامِ». «خطبه ۱») (زائران بیتالله الحرام) چون تشنگان بهسوی آن (کعبه) روی میآورند «حجاج بیتالله الحرام، چنان با شور و ولع به کعبه روی میآورند که گویی تشنگانی هستند که برای نوشیدن آبی که به آن محتاجاند، به آبشخور و چشمه حیات میرسند.

«حَجَّ بَيْتِهِ الْحَرَامِ... وَ اخْتَارَ مِنْ خَلْفِهِ سُمَاعًا اَجَابُوا اِلَيْهِ دَعْوَتَهُ». (خطبه ۱) (خداوند سبحان از میان انسانها، شنوندگانی را برگزید که دعوت او را برای حج اجابت کنند و تصدیق سخن او بنمایند «حضرت در این بیان، پنج توصیف از حجاج بیان کرده، میفرمایند حاجیان:

1- انتخاب شده خداوندند.

2- در برابر فرمان خداوند گوش شنوا دارند.

3- برای حج بینالحرام دعوت شدهاند.

4- دعوت حق را لبیک میگویند.

5- فرمان الهی { وَ اَذِّنْ فِي النَّاسِ... } را تصدیق و اطاعت میکنند.

وصف سرزمین مکه

«أَوْعَرَ بَقَاعِ الْأَرْضِ حَجْرًا»؛ «سنگلاخترین مکانها است» «أَقْلُّ نَتَائِقِ الدُّنْيَا مَدْرًا»؛ «ببگیاختهترین زمینها است» «أَصْنَقَ بَطُونِ الْأَوْدِيَِّةِ فُطْرًا»؛ «تنگترین درهها است» «بَيْنَ جِبَالِ حَشْبَةِ»؛ «در میان کوههایی خشن واقع است» «و رَمَالِ دِمْتَةَ»؛ «و سنگریزههایی فراوان» «و عَيْونَ وَ سَلِيلَةَ»؛ «و چشمههایی کماب» «و فَرِي مُنْقَطِعَةٍ»؛ «و آبدیهای از هم دور» «لَا يَزْكُو بِهَا حُفٌّ»؛ «که نه شتر در آنجا آرامش دارد» «و لَا حَاقِرٌ وَ لَا ظَلْفٌ»؛ «و نه گاو و گوسفند در آن فریه میشوند «ابراهیم(علیه السلام) نیز گفت: { رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ بُوَادِ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ }؛ «پروردگارا! در میان درههایی اسکان گزیدم که غیر قابل کشتاست، در کنار خانه محترم تو «حضرت در این بیان کعبه را ساخته شده از سنگهایی می شمارند که خود آن سنگها به تنهایی بیفایده و بیاثربند و مانند همه سنگهای دیگر عالم، چشم و گوش و نفع و ضرر ندارند، اما وقتی که از آنها بنایی ساخته میشود، ارزش بنا را مییابند و وقتی آن بنا بهنام بیتالله سر پا میشود، و به خود حضرت باری تعالی منتسب میگردد، ارزش و تقدسی بینظیر یافته و قابل احترام میشود، که قبله اهل عالم میگردد و طواف و حج آن بر تمامی انسانها فرض میشود.

وقت کوچ از عرفات

«و صَلُّوا بِهِمُ الْمَغْرِبَ... حِينَ... يَدْفَعُ الْحَاجُّ اِلَى مَيْي). «نامه ۵۲» (و نماز مغرب را با مردم زمانی بخوان... که حاجیان از عرفات به منا کوچ میکنند «مشرکین پیش از غروب هور از عرفات روانه میشدند، پیامبر(صلي الله عليه وآله) با این جریان مخالفت کرد و بعد از غروب بهراه افتاد.

امام صادق(علیه السلام) هنگام کوچ از عرفات فرمود: از این ازدحام میترسم که مبادا در آزار و زحمت کسی سهیم باشم و دعا کرد که: «خدایا! به تو پناه میبرم از اینکه ستم کنم یا زیر بار ستم روم یا قطع رحم کنم یا همسایههایی را بیزارم.» (کافی، ج ۴، ص ۶۷)

وجوب ادای حق کعبه

«بَيْتِهِ الْحَرَامِ... فَرَضَ حَقَّهُ». (خطبه ۱) (خداوند ادای حق خانه محترمش(کعبه) را واجب گردانید «ادای حق کعبه این است که خالی نماند، مسلمانان به زیارتش بروند و حج آن را هرچه باشکوهتر برگزار کنند و در انجام حج به اسرار و رموز و آثار آن توجه نمایند و به وسیله آن هرچه بیشتر به خداوند سبحان نزدیک شوند و حق اولیای الهی را بشناسند.

وجوب حج

«و فَرَضَ عَلَيْكُمْ حَجَّ بَيْتِهِ الْحَرَامِ». (خطبه ۱) (و خداوند حج خانه محترم خود را بر شما واجب گردانید «حج بیتالله الحرام که همان حجة الاسلام است، بر هر فرد مسلمان که استطاعت لازم را داشته باشد، واجب است.

ورود به خانه خدا

«بَيْتِهِ الْحَرَامِ... يَرُدُّونَهُ وَرُودَ الْأَنْعَامِ». «خطبه ۱» (خانه محترم خداوند، که مردم چون تشنگان به آن وارد میشوند) «ابان گوید: با امام صادق (علیه السلام) میان حرمین سوار کجاوه بودیم، آن حضرت نزدیک حرم پیاده شده، غسل نمود و نعلین بهدست گرفت و پابرهنه به حرم وارد شد، من نیز چنین کردم. فرمود: «هرکه بر آستان خداوند فروتن شد و چنین رفتار نمود که در من مشاهده کردی، خدا از او صد هزار سیئه بزدايد و برایش صد هزار حسنه بنویسد و صد هزار درجه بالا برد و صد هزار حاجت روا کند. (کافی، ج ۴، ص ۳۹۸) امام صادق (علیه السلام) همچنین فرمودند: «هرکه با وقار داخل مکه شد، گنااهش آمرزیده است، پرسیدند چگونه؟ فرمود: بیتکبر و جبروت داخل شود». (کافی، ج ۴، ص ۴۰۲)

وسیله تقرب به خداوند

«إِنَّ أَفْضَلَ مَا تَوَسَّلَ بِهِ الْمُتَوَسِّلُونَ إِلَى اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَحَجُّ الْبَيْتِ وَاعْتِمَارُهُ». (خطبه ۱۱۰) (همانا بهترین چیزی که انسانها میتوانند به وسیله آن به خداوند سبحان نزدیک شوند و تقرب جویند (ده چیز، از جمله): حج و عمره بیتالله الحرام است)»

وظایف امیرالحاج، آموزش حج

«فَأَقِمْ لِلنَّاسِ الْحَجَّ... فَأَقْتِ الْمُسْتَقْتِي وَ عِلْمَ الْجَاهِلِ». «نامه ۶۷» (پس حج را برای مردم بیا دار... و فتاوی صادره را به پرسشکنندگان ابلاغ کند و ناآگاهان را تعلیم ده) «در این فرمان، حضرت پس از برپایی حج، لزوم تعلیم فتاوی دینی و آموزش حجاج را به عنوان وظایف دیگر حکومت اسلامی و سرپرست حجاج به فرماندار منصوب خود در مکه ابلاغ میکنند.

امام خمینی (قدس سره) میفرماید: «یکی دیگر از وظایف مهم، قضیه آشنا کردن مردم است به مسائل حج، آدم بسیار میبیند که حج میروند، زحمت میکشند، لیکن مسأله حج را نمیدانند.»

وظایف امیرالحاج، رفع نیاز حجاج

«وَلَا تَحْجِبَنَّ ذَا حَاجَةٍ عَن لِقَائِكَ». (نامه ۶۷) و (در حج) هیچ نیازمندی را از دیدار خود محروم مگردان.» رفع نیاز محتاجان و از همه مهمتر رفع نیاز حاجیان، از وظایف دیگر حکومت اسلامی است که در حج توسط سرپرست حجاج، اعمال میگردد.

وظایف امیرالحاج، تبلیغات حج

«فَأَقِمْ لِلنَّاسِ الْحَجَّ وَ ذَكِّرْهُمْ بِآيَاتِ اللَّهِ». «نامه ۶۷» (حج را برای مردم بیای دار و روزهای خدا را یادشان بیاور) «یادآوری روزهای الهی و ایامالله، تبلیغ و اشاعه معروفها و اعمال حسنه و تبلیغ اسلام ناب، از وظایف سرپرست حجاج در این فریضه الهی است. در ضمن تبلیغات حج میتواند در تشویق و تهییج مردم به اقامه قسط و عدل و شکوه بیشتر مراسم حج کمک نماید و عشق و علاقه مسلمانان را به روزهای خوب پیروزی و روزهای بزرگ تاریخ اسلام افزایش و به روزهای مهم مرگ و معاد متوجه گرداند

وظایف امیرالحاج، بررسی نیاز حجاج

«وَأَجْلِسْ لَهُمُ الْعَصْرَيْنِ... وَ لَا حَاجِبَ إِلَّا وَجْهُكَ». (نامه ۶۷) (در بامداد و شامگاه در يك مجلس عمومي با آنان (حجاج) بنشین. و جز چهرهات، دربان و مانعی میان تو و ایشان وجود نداشته باشد) «سرپرست حجاج باید مستقیم و بدون واسطه با حجاج رو به رو شود، مسائل و مشکلاتشان را از نزدیک بررسی نماید. چهپسا نظریات و مشکلات حجاج بهخوبی به وی منتقل نشده و چهپسا عوامل خدماتی حج مسئولیتشان را بهخوبی انجام نداده باشند.

وظایف امیرالحاج، گفتگو با دانشمندان

«فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْحَقِّ... وَذَاكِرِ الْعَالَمِ». (نامه ۶۷) (در حج با دانشمندان به گفتگو پرداز (و تذکرات لازم را به یادشان آور ((هماهنگی علما در آموزش و هدایت حجگزاران، از ضروریات بیتردید اجتماع عظیم اسلامی است که هم مناسک حج را خوب بدانند و هم با اخلاقیات سفر و اسرار حج و معارف این دریای بیکران عرفان الهی آشنا شوند.

هروله

... «يَهْرُؤُا مَنَاكِهَهُمْ دُلًّا». (خطبه ۱۹۲) «عاشقان بیتالله الحرام) شانههای خود را با خضوع و فروتنی (در سعی و طواف (میجنبانند (و هروله میکنند ((هروله شکل خاصی از دویدن است که حجاج با شباهت دویدن اشتران، کبر و غرور راه رفتن را دور میریزند و در برابر حق تعالی، خاضعانه مراتب ذلت و حقارت خویش را بهنمایش میگذارند و بسیار زیبا ارزش فروتنی و افتادگی در برابر همنوع را میآموزند و تمرین میکنند.

... «يَرْمُلُونَ عَلَيَّ أَقْدَامَهُمْ». (خطبه ۱۹۲) «عاشقان بیتالله الحرام) بر پاهایشان هروله میکنند ((هروله از مستحبات سعی است که مردان حجگزار در فاصلهای مشخص از سعی را بهحالت هروله میدوند.

همبستگی مسلمانان در حج

فَرَضَ اللَّهُ... الْحَجَّ تَقَرُّبَةً لِلدِّينِ). (حکمت ۲۵۲) «خداوند حج را برای نزدیکی و همبستگی مسلمانان، واجب گردانید ((همبستگی و وحدت مسلمانان ضرورتی است انکارناپذیر و کعبه بهعنوان قبله واحد مسلمانان و حج بهعنوان بزرگترین همایش جهانی توحیدی، تأثیری شگرف در این امور مهم دارند:

همبستگی کشورهای مسلمان;

همبستگی افکار و اندیشههای اسلامی;

همبستگی ملتهای مسلمان;

و همبستگی افراد در این دین الهی.

یکرنگی در حج

«قَدْ نَبَذُوا السَّرَائِلَ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ». (خطبه ۹۲) «عاشقان بیتالله الحرام) لباسهای خود را که نشانه شخصیت هر فرد است درآوردند و پشت سر اندازند ((در اجتماع پرشکوه حج، خیل عظیم حجاج با لباس بی تکلف و ساده احرام، علاوه بر حذف شخصیتهای کاذب، یک شکل و یک رنگ و متحد و همدل، ندای توحید سر میدهند